

Moeten filosofen weten hoe het zit?

Voordracht ter gelegenheid van de Dag van de Filosofische Praktijk, ISVW, Leusden, 24 augustus 2013

Harm van der Gaag

Goedemiddag. Ik heb het genoeg van u iets te mogen vertellen over de filosofische praktijk, zoals die zich vooral de laatste jaren ontwikkelt. U bent een gemengd publiek van vakgenoten, mogelijke toekomstige vakgenoten, mogelijke toekomstige klanten, journalisten en mensen met een meer algemene filosofische belangstelling. Ik wil trachten dit verhaal te houden op een manier die ieder van u iets oplevert. Wat ik ga zeggen moet daarom meer zijn dan een spreekbeurt waarin een aantal feiten wordt gepresenteerd. Onder de vakgenoten, hier aanwezig, zijn mensen die in hun filosofische praktijk werken op de manier zoals ik die voorsta en die deel uitmaken van het Gilde van Filosofisch Practici, maar er zijn er ook die dat niet doen. Misschien kan hetgeen ik ga vertellen bijdragen aan hun begrip van die andere werkwijze, de Gilde-werkwijze. Dat zou meegenomen zijn.

Ik houd dit verhaal voor de verandering maar eens vanaf papier. Dat heeft als voordeel dat u straks, als u dat wilt, een geprinte versie kun meenemen. Wanneer er tijd genoeg is, kunt u na afloop vragen stellen. Lukt dat niet meer, dan ben ik in de loop van de middag ook nog aan te spreken op wat ik hier zeg.

De titel van deze voordracht luidt “Moeten filosofen weten hoe het zit?” Die titel heeft, niet voor niets, de vorm van een vraag. Ik zal die vraag behandelen ongeveer zoals dat ook gebeurt tijdens de sessies in mijn spreekkamer. Daar komen mensen die zijn vastgelopen met een bepaalde kwestie in hun leven. Als ik in een paar woorden moet samenvatten wat ik dan met hen doe, is dat het omvormen van hun klacht, van het verhaal dat ze me vertellen, en dat hen zo dwarszit, tot een vraag, die zij zelf uitspreken. Een vraag, dat wil zeggen een volzin, eindigend op een vraagteken. Die vraag wordt vervolgens uitgekled en goed bekeken, en die gaat daardoor veranderen. Dat uitkleden en bekijken van een vraag is wat ik hier nu ook wil doen.

Daardoor krijgt u, als het lukken wil, een beetje een indruk van hoe het er in mijn praktijk aan toegaat. Of tenminste van wat we verstaan onder het bevragen van een vraag. Dat is het ambachtelijk handwerk zoals dat in praktijken die mijn werkwijze aanhouden wordt verricht. Het is soms echt een regelrecht uit-elkaar-halen, zelfs een in mootjes hakken. De woorden die de

vraag vormen, komen stuk voor stuk aan de beurt. Wat verstaan we eronder? Wat doet dat woord, dat begrip in deze vraag? Wat zijn de vooronderstellingen die, als verstekelingen, met de vraag meereizen? We verrichten analyse in de letterlijke betekenis van lossnijden. We snijden de betekenissen los en voegen ze weer bijeen. Intussen letten we goed op wat er dan met de vraag als geheel gebeurt. Of die blijft staan of moet worden ingeruild voor een betere.

We gaan het dus hebben over “moeten”, over “filosofen”, over “weten”, en over “hoe het zit”. Misschien moet “hoe het zit” nog verder gedemonteerd worden in “hoe” en “het” en “zit”? We zullen zien.

Maar eerst wil ik iets zeggen over de titel van deze dag, de *Dag van de Filosofische Praktijk*.

Ook hier is enig muggenziften wel zinvol en dan met name ten aanzien van het lidwoord “de”. Er is natuurlijk helemaal niet zoiets als *de* filosofische praktijk. Zoals ik al opmerkte, bestaan er verschillende manieren van werken in de twintig, dertig, veertig, niemand weet precies hoeveel, filosofische praktijken die dit land telt. De werkwijze waar dit verhaal over gaat, en die op de ISVW-opleiding wordt onderwezen, en die door de Gilde-leden wordt toegepast, met allicht de nodige persoonlijke accenten, is een andere dan die van, bijvoorbeeld, Catharina de Haas en Eite Veening, die sinds jaar en dag een praktijk voeren in respectievelijk Amsterdam en Groningen. Omdat we vandaag aan hun werkwijzen geen aandacht besteden, is de benaming “Dag van de Filosofische Praktijk” eigenlijk niet juist. De indruk zou kunnen ontstaan dat we (en met “we” bedoel ik dan het Gilde) onze manier van werken als de enig juiste naar voren wilden schuiven. Of zelfs het bestaan of de relevantie van die andere praktijken met andere manieren van werken zouden willen ontkennen. Dat is zeer zeker niet de opzet. Ik zou liegen als ik zei dat de andere werkwijzen in mijn ogen net zo goed zijn als de werkwijze die ik ontwikkeld heb.

“Bescheidenheid is geen deugd, want ze volgt niet uit de Rede.” Maar dat er verschil is, variatie, dat er een aantal scholen ontstaat, gaandeweg, elk met een eigen methode, dat juich ik toe. Ik wil niemand deze werkwijze opleggen en ik zal me steeds verzetten tegen elke aanzet tot standaardisering of gelijkschakeling in dit vak. Het is niet nodig dat we het eens worden over de juiste manier van werken. Filosofen *bevragen* standaarden en werkwijzen, ze verschuilen zich daar niet achter. Als het goed is.

Zo zijn we, zonder het te merken, al een eind op weg met de bespreking van het eerste woord van de titel van deze voordracht: “moeten”. “Moeten” is het cruciale woord in onze vraag. Daarmee bedoel ik dat het het woord is dat in een antwoord, als we dat zouden formuleren, vrijwel zeker terugkomt. Bijvoorbeeld: “Ja, dat moeten ze.” of “Het is geen kwestie van moeten.” of “Filosofen moeten niets.” Omdat dit het cruciale woord is, kunnen we hier, en niet bij een ander woord, het best onderzoeken wat de vraag als geheel voor zin heeft, wat er de achtergrond en de relevantie van is. Daar kan ik iets over zeggen: de vraag “Moeten filosofen

weten hoe het zit?” heeft betrekking op de discussie over de werkwijze zoals we die in het Gilde hanteren en op de ISVW onderwijzen. Ook binnen ISVW-verband, in eigen huis, dus, is niet iedereen van de waarde van die werkwijze overtuigd. Filosofen, zo parafraseer ik de tegengestelde opvatting, moeten niet alleen vragen stellen, maar ook antwoorden geven. Anders leveren ze maar half werk. Daar komen de mensen niet voor. Nu merk ik, in de tien jaar dat ik een praktijk voer, dat er genoeg mensen zijn die daarvoor komen, dus ik neem de handschoen op en vraag me hardop af of filosofen inderdaad antwoorden moeten geven, of mensen die filosofische een-op-een-gesprekken aanbieden inderdaad moeten weten hoe het zit. Dat is de achtergrond en daarin bestaat de relevantie van deze vraag.

Mensen verzinnen graag dat er van alles “moet”. Kinderen doen dat al, bij het spelen. De regels van zelfs een eenvoudig potje diefje-met-verlos veranderen weliswaar voortdurend, maar dat is niet omdat ze onbelangrijk zouden zijn. Integendeel, de spelende kinderen hechten soms zo veel belang aan de regels dat ze het spel onderbreken om erover te ruziën. Ik meen dat heel veel “moeten” eigenlijk niet hoeft. Dat het geen waardig doel dient. En dat te veel “moeten” het spel bederft. Daarom pleitte ik zojuist al voor verscheidenheid. Laat eenieder vooral op z’n eigen wijze zalig worden. Evengoed zijn er mensen die dit prescriptieve, voor-schrijvende “moeten” voor hun rekening willen nemen. Een filosoof moet zorgen dat hij weet hoe het zit, vinden zij.

Maar zelfs als we die positie niet verkiezen, als we niemand willen voorschrijven hoe te werken, kunnen we nog best ideeën hebben over hoe iets *feitelijk is*. In het kader van onze vraag kan “moeten” ook worden opgevat als verwijzend naar de juiste definitie van “filosofen”. Zoals voor Appenzeller Sennenhonden geldt dat ze een wit puntje aan het eind van hun krulstaart *moeten* hebben. De mensen die aan dat soort zaken waarde hechten, zeggen niet zozeer dat een Appenzeller Sennenhond die zo’n wit puntje mist dat alsnog moet zien te verwerven — ze zeggen dat het beest dan gewoon geen Appenzeller Sennenhond *is*. Als dat de betekenis is van het “moeten” in onze vraag, kunnen we die ook anders formuleren, bijvoorbeeld zo: “Zijn mensen die niet weten hoe het zit wel filosofen?”

De eerste vorm van “moeten” die we noemden, de voor-schrijvende vorm, kan eigenlijk alleen verdedigd worden door verwijzing naar de tweede vorm, de definiërende vorm. Dat gaat zo. Als iemand zich ijsco-man noemt, maar hij verkoopt geen ijsjes, dan zeg ik: “Een ijsco-man verkoopt ijsjes. Dat is de betekenis van het begrip “ijsco-man”. Wie geen ijsjes verkoopt, mag zich daarom geen ijsco-man noemen. Een ijsco-man *moet* ijsjes verkopen.” Om onze vraag verder te bevragen, richten we daarom nu onze aandacht op de betekenis van het woord “filosoof”. De filosoof is onze ijsco-man. Verkoopt hij wel ijsjes?

Wat zijn filosofen? *Wie* zijn filosofen? Als we de herkomst van het woord bezien, zijn filosofen mensen die de wijsheid liefhebben. *Filo*: liefde, *sofia*: wijsheid. Geldt dat niet voor ons allemaal, dat we liever wijs zijn dan dwaas? Maar het ging over liefde, niet over “liever”. De filosoof *begeert* de wijsheid, zoals het Nederlandse woord “wijsbegeerte” uitdrukt. Het is niet vrijblijvend. Het is hartstocht. Nu wordt de groep al kleiner, want veel mensen zijn nu niet direct hard aan de slag met wijsheid, met het verwerven daarvan of het zich dingen afvragen daarover. Als we de mensen die veel aandacht besteden aan wijsheid, die dat tot hun eerste prioriteit maken, filosofen noemen, is het al een klein gezelschap geworden.

Maar kan iemand niet tussen twee en kwart voor drie filosoof zijn, als hij of zij zich in die drie kwartier echt druk maakt over wijsheid? Ik zou zeggen: dan is hij of zij tenminste 45 minuten filosoof.

We kunnen ook een andere benadering kiezen. “Filosoof” is, volgens sommigen, de titel van iemand die filosofie heeft gestudeerd. Dat lijkt een plezierig concrete definitie, maar ze roept toch veel vragen op. Is een bachelor of een master of een doctorandustitel genoeg? Of moet men promoveren? En telt de nieuwe HBO-opleiding wijsbegeerte, die er nu schijnt te zijn, ook mee, of moet het aan een universiteit gebeuren? Is iemand die de studie voor driekwart heeft afgerond al driekwart-filosoof? Of daalt het filosoof-zijn pinksterachtig op hem neer, zodra hij zijn bul in ontvangst neemt?

Adriaan Hoogendijk, een van de pioniers van de filosofische praktijk in Nederland, stelde eens voor onderscheid te maken tussen filosofie en “filosofistiek”. Dat laatste zou dan zijn: de kennis van de filosofie. Het is, vind ik, geen gek voorstel. Er lopen op filosofie-vakgroepen veel mensen rond die verstand hebben van, bijvoorbeeld, Plotinus of van deugdethiek, maar die, als je hen een beetje leert kennen, misschien net zo goed deskundig hadden kunnen zijn op het terrein van tropische vissen of vulkanen. Van een hartstocht voor wijsheid blijkt in wat ze zeggen en doen maar weinig. Ik neig ertoe, dat mag duidelijk zijn, die liefde voor de wijsheid toch als kenmerkend voor “de filosoof” aan te merken en ik hoop eerlijk gezegd dat u me daarin wilt volgen.

Er gaan ook vaak stemmen op om het gezelschap nog exclusiever te maken. Niet alle mensen met een liefde voor de wijsheid zijn filosofen, wordt er dan gezegd, maar alleen die mensen die, gedreven door die wijsheidsliefde, beweringen zijn gaan doen waarmee ze bekendheid verwierven. De officiële filosofen, de grote namen. De filosofen over wie een pagina bestaat in, laten we zeggen, de Hongaarstalige Wikipedia.

Die officiële filosofen worden door velen in hoog aanzien gehouden. Ze worden vaak geciteerd op een manier die doet denken aan het citeren van de Heilige Schrift of de *Gesamtausgabe* van Marx en Engels. Ik kan me daarover verbazen — en verbazen is dan vriendelijk uitgedrukt. “Zoals Kant zegt...” “Zoals Žižek zegt...” Kies maar een filosoof die beweert wat je van pas komt. In de Middeleeuwen beperkte men zich er meestal toe “de filosoof” aan te halen, dat was dan Aristoteles, maar wij hebben meer opties. Voor elk wat wils. Als dat de invulling is die we geven aan het begrip “filosofen”, komen we met onze vraag niet veel verder. Want de eerste filosoof weet, tussen aanhalingstekens, iets heel anders over hoe het zit dan de tweede. En de derde is het met nummer 1 en nummer 2 weer oneens. Enzovoort. Dus als filosofen, opgevat als officiële, bekende, in de Wikipedia genoemde filosofen moeten weten hoe het zit, brengen ze het er slecht vanaf, de afgelopen twee-en-een-halfduizend jaar.

Wat nu als we met “filosofen” toch bedoelen: mensen die, hun leven lang of gedurende drie kwartier, wijsheid tot hun eerste prioriteit maken? Dan herken ik meteen de bezoekers aan mijn spreekkamer. Zij komen bij mij langs omdat ze *wijzer* willen worden. Vaak zitten ze er lang voor in de trein of de auto. Om de hoek, bij hen thuis, zat vast wel een goede coach, en psychologen, psychotherapeuten, tarotkaartenlezers en goeroes zijn ook ruim voorhanden, overal in het land, maar ze komen naar een filosofische praktijk. Voor wijsheid. Anders konden ze elders wel terecht. Ze willen niet zozeer slimmer, gezonder of slagvaardiger worden, en zelfs niet per sé gelukkiger, maar wel... wijzer. Ze beginnen in te zien dat ze met antwoorden en oplossingen niet meer verder komen en dat het tijd is, eindelijk, om de goede vragen te gaan stellen.

Daar is meer over te zeggen, overigens. Vaak benoemen nieuwe bezoekers hun verlangen naar wijsheid niet met zoveel woorden. “Wijsheid” geldt als een erg duur woord, hier in de polder. En vaak maakt het verlangen naar wijsheid, dat zich voorzichtig had geopenbaard, en dat hen ertoe bracht een eerste afspraak te maken, bij het betreden van de spreekkamer gauw weer plaats voor het oude vertrouwde verlangen naar antwoorden en oplossingen. Dan proberen de bezoekers de filosofisch practicus toch weer op het voetstuk van Degene Die Het Weet te plaatsen — een positie die hij resoluut weigert in te nemen. “Als het je om antwoorden te doen is,” zegt hij, “moet je ergens anders aankloppen. Ik doe alleen in vragen.” En vervolgens legt hij hun de werkwijze uit. De meeste bezoekers kiezen dan alsnog voor de moeilijke weg, die van het vragen. Omdat ze inderdaad wijzer willen worden.

Mijn bezoekers, zeg ik dus, zijn filosofen. Ze filosoferen, dat leren ze bij mij, en dat kunnen ze na een tijdje. Dat filosoferen is vooral het aannemen van een bepaalde denkhouding, een *vragende* houding. Die houding komt aan de orde als we het straks over “weten” gaan hebben. Wat de “filosofen” betreft wil ik nog toevoegen dat de filosofisch practicus, degene die een filosofische praktijk voert en lid is van het Gilde, zelf ook filosoof moet wezen, in de zin van die

vragende denkhouding, niet qua academische titel. Ja, ik gebruik het woord “moet”. Een sessie in de spreekkamer is een gesprek tussen twee mensen die de wijsheid vurig beminnen. Hun posities zijn niet gelijk, maar dat beminnen doen ze allebei. Aan welke betekenis van het woord “filosofen” geeft u inmiddels de voorkeur? U hoeft dat niet te weten, hoor. Weten is maar weten. Vragen is beter.

Is dat zo? Hoe weet ik dat? Het woordje “weten”, in de context van onze vraag, slaat niet op kennis van de categorie “Wat is de hoofdstad van Hongarije?” of “Hoeveel tanden heeft een vrouw?” maar op weten dat waarden betreft en metafysische onderwerpen. Goed en kwaad, mooi en lelijk, onveranderlijk en tijdelijk, voorbestemd en toevallig, kenbaar en onkenbaar — dat soort zaken. Zijn dit dan ook de onderwerpen waarover bezoekers aan een filosofische praktijk komen praten? Soms wel. Maar vaker is wat er in hun hoofd omgaat, als ze op weg zijn naar de eerste afspraak, concreter. “Waarom kan ik niet accepteren dat ze bij me weggaat?” “Ben ik verplicht om voor mijn oude tante te zorgen?” “Is mijn leven het nog waard om voortgezet te worden?”

Stelt u zich nou eens voor dat wie met zulke vragen naar een filosofische praktijk komt, een klein uur later weer naar buiten zou lopen met een *antwoord*. Of na een paar sessies. Met een antwoord, een oplossing, een uitkomst. Bijvoorbeeld, respectievelijk: “Omdat ik zo eenzaam ben.” of “Nee, ze moet zichzelf maar redden.” of “Ja, mijn leven heeft zin.” Wat zou er dan gewonnen zijn? Hoe lang zouden zulke antwoorden standhouden? En zouden we kunnen zeggen dat die bezoekers door het verwerven van die antwoorden *wijzer* geworden waren?

Misschien wel slagvaardiger, voor zolang als het duurt. Maar wijzer? Misschien wel gelukkiger, zelfs. Maar wijzer?

Het is aantrekkelijk, op het eerste gezicht, om tot een antwoord te komen. Dan weet je tenminste waar je aan toe bent. Hoe het zit. Maar het is dat weten dat we hier ter discussie stellen. Wat *weet* iemand die, aangaande zo’n soort kwestie, aangaande een levensvraag, tot een antwoord is gekomen? Als op zulke vragen antwoorden gegeven konden worden, echte antwoorden die bleven gelden, ook morgen, ook als het even tegenzit, dan zag de wereld er heel anders uit. Op levensvragen zijn geen antwoorden te geven. Maar — nu komt het goede nieuws — dat hoeft ook niet.

Heeft een vraag dan niet een antwoord nodig? Dat lijkt zo te zijn, nietwaar? Maar het zijn *mensen* die *denken* dat ze voor hun vragen antwoorden moeten vinden. De vragen kunnen heus wel zonder. Een vraag heeft net zo min een antwoord nodig als een brandje het nodig heeft om geblust te worden. En wat voor ons belangrijker is: *mensen* redden zich ook heel goed zonder

antwoorden op hun levensvragen. Er gaat niets mis als je een vraag over waarden of over metafysische zaken, en de alledaagse betekenis daarvan, niet weet te beantwoorden. Sterker nog: juist door het niet beantwoorden van zulke vragen, door het aangaan van ons niet-weten, worden we wijzer. Dat zal ik toelichten. Het is belangrijk, want het vormt de kern van de werkwijze.

We kunnen ons eigenlijk gewoon tot de feiten beperken. Tot wat echt het geval is. En wat is het geval? Dat we die dingen niet weten. We hebben die antwoorden niet. Wel de vragen. Die bestaan. En als we geen fantasten willen zijn, als we niet van alles willen verzinnen, bovenop wat er bestaat, dan komen we voor dat niet-weten eerlijk uit. Dat is niet zo simpel. Het druist in tegen decennia, zelfs millennia van conditionering. De evolutionair succesvolle blote aap, die wij zijn, moest het hebben van zijn vermogen snel oplossingen en antwoorden te bedenken. We hebben het antwoorden-geven in onze genen, langzamerhand. Maar al is die aap goed in overleven, met al dat antwoorden-geven is hij er niet echt wijzer op geworden. En dat antwoorden-geven lijkt, als we de krant lezen, in termen van overleven op de langere termijn trouwens ook minder gunstig uit te pakken.

Wijsheid, zeg ik Socrates na, is inzien dat je het niet weet. Ik zeg hem dat na, niet omdat hij een belangrijke filosoof is die in de Wikipedia uitvoerig wordt besproken, maar omdat ik heb ondervonden dat het klopt. Het heeft hem de kop gekost, maar hij had gelijk toen hij het zei. Is er iemand wijzer dan Socrates? Nee, want Socrates, anders dan al die mensen die destijds voor wijs doorgingen, had door dat hij net zo min als zij iets wist. Terwijl zij, de bekende Atheners, de grote namen van toen, dachten wél kennis te bezitten, zag Socrates in dat dat niet zo was. Voor hen niet en voor hemzelf niet. Dit is de wijsheid waar ik het over heb en waar ik in mijn spreekkamer op aanstuur. De filosofisch practicus, dat wil zeggen de man of vrouw, lid van het Gilde, die volgens deze methode te werk gaat, brengt zijn of haar bezoekers ertoe het einde van hun weten op te zoeken. Wat snap je van de kwestie die je 's nachts wakker houdt? Wat zeg je erover? Daar gaan we naar kijken. We houden dat tegen het licht. En we ontdekken een wildernis aan vooronderstellingen, drogredenen, stokpaardjes, blinde vlekken. We ploegen en peuteren en snijden en hakken. Welke ideeën heb je er nu nog over? Allemaal gaan ze voor de bijl. Totdat je aan het eind van je praatjes komt, en daar sta je dan, op het randje, verder kun je niet. Want je weet het niet meer.

“Ik heb echt geen idee,” zegt dan typisch een bezoeker. Of: “Ja, nou weet ik het niet meer, hoor.” Meteen slaat de practicus toe. “Dat niet-weten, waarin je je nu bevindt,” zegt hij of zij dan, “maak daar nu eens een vraag van!”

Als je het niet meer weet, en je moet toch iets zeggen, dan wordt wat je zegt al gauw een vraag. Vandaar de titel van mijn boek, dat over een paar weken verschijnt: “Wie het niet weet, mag het zeggen.”

Is dat niet-weten waar de bezoekers op uitkomen een soort algehele onnozelheid? Vinden ze de weg naar huis nog wel terug? Kunnen ze hun naam nog schrijven? Het gaat, nogmaals, om een niet-weten ten aanzien van die grote vragen. Niet om hoeveel tanden een vrouw heeft. En er gaat veel weten vooraf, vaak, aan zo'n niet-weten. Vergelijk het met een deskundige op een bepaald gebied, iemand die ergens een lange studie van gemaakt heeft, en die kan uitroepen: “Ik snap nu pas hoe weinig ik ervan weet!” Terwijl de amateur op hetzelfde terrein, de amateur-archeoloog of de amateur-sterrenkundige zijn eigen kennis veelal overschat.

De bezoeker, of laten we er een bezoekerster van maken, want tweederde is vrouw, die aan het eind van een sessie uitkomt op een vraag, krijgt die van mij mee op een papiertje, dat lijkt op een ouderwets receptenbriefje. Bij dokter Van der Gaag is de vraag het recept. Ze gaat in de een of twee weken tot onze volgende sessie leven met die vraag. Die vraag is waar ze staat, wat ze niet weet. Ze kan best een antwoord verzinnen, zoals de coach of de pastoor of de therapeut dat ook voor haar of met haar had kunnen doen, maar daarmee zou ze zichzelf de rijkdom, de openheid van die vraag ontzeggen. Ze leeft en ze sterft met haar vraag en dan komt ze bij me terug. “En?” zeg ik, “Wat is er gebeurd met je vraag? En met jou?” Dat is dan het beginpunt van ons nieuwe gesprek. En zich bewegend van vraag naar vraag wordt de bezoekerster wijzer.

Wat betekent dat? Wijzer? Dit is het stukje van de methode dat je moet ondervinden. Niets aan te doen. Je kunt honderd boeken lezen over parachute-springen, maar van de eerste sprong leer je het meest. Wie leert om de vraag aan te gaan, zonder gauw naar een antwoord te grijpen, ontdekt daarin grote vrijheid. Een traject bij een filosofisch practicus is in die zin een leertraject. De practicus is eerst en vooral een pedagoog. Hij levert een wijsgerige *Nacherziehung*. Hij brengt zijn bezoekerster ertoe die denkhouding aan te nemen, die hij als filosofisch kent. En die hij haar ook voorleeft, als het goed is. De inhoud, de kwestie waarmee de bezoekerster binnenkwam, waar ze van wakker lag voordat ze aan de gesprekken begon, komt ook inhoudelijk in beweging. Er vallen ook beslissingen, er zijn inzichten, knopen worden doorgehakt — maar de practicus beschouwt dat allemaal als secundair. Als bijvangst. Waar het hem of haar om gaat, is dat de bezoekers die vragende houding leren aannemen. Daarvan worden ze wijzer. Wijzer zoals ook de gesprekspartners van Socrates wijzer werden van de dialogen die eindigden in zogeheten *aporie*, letterlijk: geen uitweg, geen doorgang. Geen antwoord, dus.

Wie daarentegen een filosofische praktijk voert op een manier die zijn eigen *weten* vooropstelt, zijn filosofische *deskundigheid*, en zijn bezoekers de straat op stuurt met antwoorden, of met boeken van officiële wijsgeren, maakt zich schuldig aan wat in Gilde-kringen zware zonden zijn. Hij berooft zijn bezoekers van hun vragen! Dat is een rode kaart. En door met boektitels aan te komen, zo van “Lees eens wat Kierkegaard daarover zei...” geeft hij zijn bezoekers het idee dat echt filosoferen voorbehouden is aan specialisten, terwijl hij tegelijkertijd hun vermogen zulke filosofische boeken te doorgronden overschat. Bovendien vormen de keuzes die hij maakt, door de kwestie van een bezoeker juist met Nietzsche of juist met Epicurus het hoofd te bieden, een onverantwoord grote interventie. Wie zegt dat hij uit het juiste vaatje tapt? Kan zijn kennis van de filosofie, zijn filosofistiek, ooit groot genoeg zijn om steeds het juiste medicijn uit zijn bibliotheek-apotheek te selecteren?

De filosofisch practicus waagt zich daar niet aan. Hij vertrouwt er helemaal niet op dat hij de antwoorden kan geven of zijn bezoekers zelfs maar in de juiste richting kan sturen. Hij zoekt het uitsluitend in het bevorderen van die vragende houding, dat niet-weten, die *aporie*.

Moeten filosofen weten hoe het zit? We hebben die laatste drie woorden nog over. Die laat ik ongemoeid, als een vraag voor het publiek. Hoe zit het? Daar kunt u zich misschien eens over buigen. En probeer dan eens geen antwoord te verzinnen, maar domweg bij die vraag te blijven. Kijk maar wat het doet.

En wat is er gebeurd met onze vraag als geheel? “Moeten filosofen weten hoe het zit?” Is die vraag nog dezelfde of kunnen we dit vak, en de praktische toepasbaarheid van de filosofie, inmiddels in andere bewoordingen bevragen? Kunnen we dat of moeten we dat? Of volstaat de vraag, in de oorspronkelijke vorm, en zijn we wijzer geworden niet door die vraag te beantwoorden, maar door er goed naar te kijken? Door de vraag aan te gaan? Er middenin te gaan staan?

Volgende maand start hier bij de ISVW het derde jaar van de beroepsopleiding tot filosofisch practicus. De 32 mensen die deze opleiding in de afgelopen twee jaar tot een goed einde brachten, en die eigen praktijken hebben geopend of dat nog gaan doen, hebben laten zien dat deze manier van werken aan te leren is. Voor ik hier les ging geven, kon ik nog denken dat het succes van mijn praktijk misschien voortkwam uit een fortuinlijke combinatie van persoonlijke kwaliteiten plus wat toeval en flink wat mazzel. Die twijfel is weggenomen. Wie z’n best doet en misschien wat aanleg heeft, kan het straks ook. Het ambacht krijgt vorm, de werkwijze wint terrein. Er worden vragen bevroegd onder en boven de grote rivieren, in de Randstad en ver daarbuiten. Het Gilde, dat vandaag zijn smoel toont aan de buitenwereld, in de vorm van een

website, draagt door de leerling-gezel-meester-structuur en de eisen die we in dat verband aan elkaar stellen bij aan de voortgaande verdieping van het vak, en aan het handhaven van de kwaliteit. De merkenrechtelijke bescherming van de woordcombinatie “filosofisch practicus” voorkomt beunhazerij en verwarring. De opleiding is gecertificeerd en trekt opnieuw veel deelnemers. Ook u bent niet zonder reden hier naartoe gekomen, vandaag. Ik denk zomaar dat het vak een mooie toekomst wacht. Maar weten doe ik dat natuurlijk niet.
